

NOVE KEVIJE

Publicistična dejavnost na slovenskem zahodu, ki se je ugodno razživela tik pred drugo svetovno vojno (pa tudi prva leta po njej), je popolnoma zamrla le v času najhujšega fašističnega pritiska.

Po drugi svetovni vojni je nastal na Primorskem poseben položaj. Zaradi določil mirovne pogodbe (Pariz 1946), ki so jo izvedli leta 1946, se je zgodilo to, česar so se nekateri bali. Slovenci smo kljub pravični in zmagoviti vojni ostali brez Trsta in Gorice. To je posebno težko občutilo primorsko ljudstvo. V veselje, ki je zavladovalo od Snežnika do Triglava, je kanila grenka kaplja. Naša manjšina v Trstu in Gorici, (ki je šele sedaj, ločena od strnjenege čisto slovenskega ozemlja, postala zares manjšina), se je morala vživljati v nov položaj, Primorska pa se je sedaj lahko oklepala le svojih malih središč ali pa se kot vsa Slovenija na višji ravni naslonila na Ljubljano. Tudi s priključitvijo Kopra Jugoslaviji oziroma Trsta Italiji nekdo ve kaj spremenilo.

Medtem ko je v Trstu nekaj let po vojni izhajala revija RAZGLEDI in kmalu za njo SETEV, pa je preteklo skoraj devet let, predno je na Primorskem začela izhajati prva povojna kulturna revija.

Nova meja je bila stvarnost, ki je noben idealizem ni mogel premagati. V Trstu se je potem, ko so usahnila razgledi, pojavila nova revija SIDRO, po njej pa TOKOVI; toda vse te revije, čeprav so umetniško in idejno bogatile slovensko kulturno zavest, so ostale nezapažene v osrednjem slovenskem časopisju in so tudi kmalu prenehale izhajati. Primorski kulturni delavci, ki so ostali tostran meje, so vedno čutili, da dežela ne sme postati pasivna uži valka kulturnih dobrin, ampak naj osredotoči svoje duhovne sile, tako, da bodo primerno porazdeljene ne le v Ljubljani, Mariboru, Celju in še kje, ampak tudi na našem sončnem, a osiromašenem zahodu.

Leta 1954 so primorski kulturni delavci na pobudo mladih visokošolcev v Ljubljani ustanovili revijo BORI, ki je izhajala v Kopru in združevala ljudi peresa neglede na mejo. (Uredniški sestanki so bili v Ljubljani, Postojni in Kopru, kamor je iz Trsta prihajal tržaški član uredništva pokojni Zorko Jelinčič.) Tudi Bore je izruvala burja. Čeprav ne v klasični grobi obliki, jih je zajela ista usoda kot Revijo 57 in Perspektive.

Poleg več revij, namenjenih pretežno šolski mladini, zadnji dve leti izhaja v Trstu le revija MOST, ki pa pri nas ni dosegli va.

Leto 1966 pa je bilo za revijalno življenje na Primorskem izredno uspešno. Že nekaj let sem je bilo slišati glasove o potrebi nove revije. Ob različnih priložnostih so nekateri primorski kulturniki utemeljevali nujnost nadaljevati pretrgano tradicijo. Tako sta o tem govorila Jožko Humar in Srečko Vilhar v Kopru leta 1964, v Primorskem dnevniku pa je ob desetletnici Borov pisal o tem vprašanju podpisani. Podobno željo je pozneje (1965) v izjavi za Primorski dnevnik izrazil tudi dr. Andrej Budal. Naslanjajoč se na vse to, je Branko Marušič v Primorskih novicah začel razpravo, v kateri so se oglasili še drugi.

Teško se je bilo zediniti, kakšna naj bi bila ta revija, ker so ljudje, ki bi vanjo lahko pisali, razkropljeni po vsej Primorju, in so različnih pogledov ter nazorov. Važno je bilo, da vsi nekaj h o č e j o . Želja vseh je bila tudi, da bi bila državna meja čimmanjša ovira. Največ hotenja je kazala mlada Nova Gorica, kjer je bilo tudi največ stvarnih možnosti. Saj se je za to zavzela krajevna oblast, zavedajoč se svoje kulturne funkcije.

Prav v istem času pa so v Trstu mladi ljudje pripravljali novo revijo, ki naj bi imela pečat mladih sil in obenem skušala zidati na temeljih najboljših izročil.

Maloštevilna skupina mladih razumnikov v Idriji (povečini visokošolci zadnjih letnikov) je pravtako spoznala, da je potrebno in dobro, če stopi pred javnost s svojo lastno revijo, ki bi ustrezala njenemu hotenju in dopolnjevala slovensko umetniško in kulturno snovanje (neglede na to, da v Idriji že enajst let izhaja tiskan tropsesečnik Idrijski razgledi, ki pa ni revija za književnost, ampak predvsem družbenozgodovinska kronika, omejena na idrijsko področje).

Tako je za novo leto 1966 v Idriji že izšla prva številka revije KAPLJE, sledil ji je kmalu tržaški ZALIV, 1. maja pa se začela izhajati GORIŠKA SREČANJA.

Poročanje o revijah je v prvi vrsti stvar dnevnega časopisja, a ker smo se odločili, da bomo poročali o kulturnem življenju na Primorskem, in še posebno, kker ni znano, po kakšnih merilih osrednji časnik določa, o čem bo pisal, ter se lahko zgodi, da kulturna kronika pri Delu zamolči kar dve oziroma tri številke tudi v grafičnem smislu odlične slovenske revije, ki izhaja v Trstu, prav gotovo ne samo sama sebi v namen. (Nalašč sem omenil "grafično" opremo, ker bi še nekako razumel, da na ciklograf razmnoženih Kepelj uredniki ne štejejo za enakovredno revijo, čeprav spada pod isti zakon o tisku.)

Pred mano je ZALIV 4, revija, ki je tako zaključila svoje prvo leto življenja. Želel bi sicer poročati o celotnem letniku, a bilo predolgo. Četrta številka je vsekakor izpolnjevanje in do- goče tudi preseganje začrtanega.

Na uvodnem mestu je 18 strani drobnega tiska izpod peresa Alberta Rejca, ki se prvič pojavlja v Zalivu. To je zgoščeno, a hkrati živahno pisana razprava z naslovom Neuničljivost slovenščine v Beneški Sloveniji. Z enim samim zamahom pronicljivo seznanj bralca z današnjim položajem beneških Slovencev, z njihovo duševnostjo in odnosom do slovenstva (pravzaprav do slovenske govornice), ki se je oblikoval zadnjih sto let, kolikor ni bil do- ločen že prej. V slovenskem tisku, če seveda ne štejemo Jadranskega koledarja 1966 (kjer pa tako sodeluje hejec), nismo v po- membem letu 1966 nikjer na enem mestu zasledili toliko o beneški Sloveniji. (Tu naj omenim, da je v Zalivu 2-3 milko Matičetov obja- vil daljšo pravljico pripoved 58 letne Paske Dúllice iz Isojan v Režiji in še krajšo rezijansko antologijo: doslej kaj podobnega v slovenskih revijah nismo zasledili.)

Pavle Merku je posvetil spominski članek pokojnemu tržaškemu skladatelju Ivanu Grbeu. S toplim orisom nam odkriva njegov ple- maniti lik.

Obsežnejšo prozo v tej številki je prispeval Milan Jipovec, tržaški pisatelj, avtor romana Ljudje ob cesti. Njegove kočne podobe izdajajo pisca, ki skuša najti odgovor na sodobnikova vprašanja o smislu vsega, kar je v nas in okrog nas. To pisanje je nenavadno in izvirno v tem, da znanstveno-fantastično podreja načrtnemu razglabljanju o kozmosu, kar pa je spet le projekcija vprašanj, ki se tičejo našega lastnega bitja in žitja.

Marko Kravos, ki je stalen sodelavec Zaliva, objavlja pet svojih pesmi. Kravosov pesniški jezik je svojstven zaradi nepriiljenega in jasnega lirizma. Značilen kratki verz in lahkotna muzikalnost dajeta tej poeziji z dovolj bogato in resno motiviko neko ljubko zvočnost; za primer nekaj verzov:

A zaman tržem s prsti	Moje misli so hladne	da je vzvalovila
tržem curek	moji dnevi so kratki	še dolgo v noč
ne pretrže se	in v zraku dim.	(Pesem)

ne umiri želja (Otožnost)

(Skozi gozd)

Kot že 2.-3. tudi četrta številka posveča nekaj prostora evropski manjšinski problematiki. Človek z vadoščenjem prebere referat dr. Gustava Burattija, ki ima izostren posluš za pravice in potrebe evropskih narodnih manjšin, posebno pa se prizadeva za obuditev provansalske narodno-jezikovne skupnosti v italijanskem Piemontu.

V rubriki naš pogovor tokrat nastopa Irena Žerjal Pučnik, ki je v prejšnji številki objavila nekaj dobrih pesmi. Ob pogovoru o mlajši razumniški generaciji kritično pretrese naše kulturno-politične razmere. Bistra je avtoričina ugotovitev: "Marksist v Ameriki in eksistencialist v Sovjetski zvezi imata lahko več skupnega kot uradni marksist in marksist po prepričanju v isti državi na vzhodu."

Kot pesnik v tej številki dela družbo Kravosu še nekoliko manj znani Filip Fisher, katerega pesmi izzvenijo v nekakšni nadčasovni otožnosti. V tem smislu je učinkovita pesem Vstajenje.

Sestra Janka-Premrla-Vojka nadaljuje "gradivo za življenjepis" o svojem bratu. O tem primorskem junaku je ljudstvo spletlo legende že za njegovega življenja. Marsikdo je že o njem pisal, nihče pa seveda ni mogel podati tako živega orisa njegove mladosti in družinskega okolja, kot to lahko stori njegova sestra. Sicer pa nam je tudi njegovo partizanovanje le še premalo znano. Bolj kot posamezni boji nas zanima duhovno doživljanje, saj je Vojko pripadal tistemu primorskemu rodu, ki je po trpki mladosti lahko najbolj učinkovito posegel v svojo lastno usodo. Ko bo hadoslava Premrl dovršila svoje delo, bomo imeli pristrčno in natančno monografijo o tem ljudskem junaku.

Boris Pahor skončuje svoje Glose +66, ki jih je začel pisati že v prvi številki. To se nedvomno najzanimavejše strani revije. Boris Pahor je pač eden tistih redkih naših pisateljev, ki imajo voljo in najbrž tudi možnost, da se ob kočljivih vprašanjih ne zapirajo v molk, ampak jasno in odločno povedo svoje misli in argumentirano polemizirajo tudi z ljudmi, ki so sicer skoraj nedotakljivi. Le škoda, da je krog bralcev Zaliva v Sloveniji zelo omejen. Pahorjeve besede so hude, a nikjer aprioristične. Človek bi rad slišal še tisto plat, ki so ji namenjene, toda Pahor se boji, da se mu bodo ta vprašanja vrnila, "kakor da jih je odbil cementen zid."

Pod zaglavjem Naša knjižnica Marko Kravos razčlenjuje in ocenjuje pesniško zbirko Francija Zagoričnika Agamemnon.

O Vatovčevem eseju Cankarjeva publicistika in Trst, ki je izšel kot ponatis iz Primorskega dnevnika pri ZTT, poroča km.

Isti avtor se pohvalno izraža tudi o 4.številkki Kapelj.

Savina nemec prikupno razmišlja o začetku gledališke sezone v Slovenskem gledališču v Trstu (Gorki, Na dnu). Njena zadnja ugotovitev o različnih pravorečnih melodijah naših gledališč pa je dobra misel za razpravo o tem vprašanju.

Med "odmevi" najdemo zamejsko problematiko, ki je osrednji Sloveniji neznana. (Člani društva "Misel in delo" očitajo Kulturnemu domu, da zanje nima gostoljubja.)

-dn- poroča o zelo uspešnem nastopu orkestra Glasbene matice Trst in pevskega zbora Prosek-Kontovel v Ljubljani oziroma o koncertu orkestra Slovenske filharmonije v tržaškem Kulturnem domu. Simpatično se izraža o nadvse uspešnem delovanju dirigenta Oskarja Kjudra, ki bi mu -dn- privoščil, da bi nekoč vodil veliki orkester tržaške Slovenske filharmonije, kar že ni več samo utvara.

Ob koncu je še nekaj bodic in epigramov raznih avtorjev.

Številko, ki je kot vse prejšnje, tehnično zelo domiselno urejena, krasijo lepe reprodukcije Cesarjevih, Palčičevih slik in Klavatyjevih risb ter reprodukcija Černigojeve grafike (Simon Gregorčič).

GORIŠKA SREČANJA 3. Kakor se izkazuje ta goriška (novogoriška) revija v svojih prvih treh številkah, je začela orati doslej malo zrahljano ledino številnih vprašanj, ki se tičejo tega ozemlja. Za revijo je značilna družbena usmerjenost in reševanje sprotnih vprašanj ter odkrivanje gospodarskih in kulturnozgodovinskih problemov goriške (primorske) preteklosti in sedanjosti.

Pomembno je, da po dolгих letih molka na goriški zemlji izhaja dobro urejevana in okusno opremljena revija. Že sam naslov "srečanja" nas seznanja z vsebino. Zdi se, da bo prav problematika, ki izhaja iz zemljepisnih danosti mladega goriškega mesta vedno zanimiva in tudi koristna, pa ne le zaradi medsebojnega spoznavanja, ampak predvsem za tvorno in bratsko sodelovanje dveh narodov. Mislim, da je najprej potrebno kulturno sodelovanje, kajti to bolj kot hitro spreminjajoča se politika zagotavlja plodna tla za ustvarjanje nove človečnosti, ki je prvi pogoj za zdrave in enakopravne mednarodne odnose (tu mislim na uspešno sodelovanje Goriških srečanj z italijanskima revijama Studi goriziani in Iniziativa isontina.)

Ker bomo o Goriških srečanjih še pisali, topot ostajamo pri teh splošnih mislih. Doslej so Goriška srečanja opravičila svoj obstoj. Nekateri članki in razprave ter krajše monografije bodo koristno uporabne še čez leta. Drugi prispevki pa vplivajo na javno mnenje, če že obnem tudi ne rešujejo vprašanj, medtem ko je le neznamen del tistih sestavkov, ki niso bili tako nujni za objavo. Edina nevarnost bi bila, če bi revija v prihodnosti zašla v "akademsko" obravnavanje problemov oziroma bi se prelevila v kak zbornik. Želeli bi, da Goriška srečanja že zaradi bližine bi prezrla goriških in beneških Slovencev v Italiji. Ob koncu tega kratkega prikaza bi rad omenil izredno lepo likovno opremljenost revije, zlasti lepe fotografije.

Goriški reviji želimo plodnega dela in uspeha.

POPRAVEK. Med razmnoževanjem se je izmaličil peti odstavek na strani 167, ki mu manjka povedek ...smo dolžni to storiti.